

KAIP KOVOTI SU PELĖSIU BUTYJE?

Įprasta manyti, kad pelėsis labiausiai kenkia būstui – dako apdailą, mažina konstrukcijų atsparumą. Bet mokslininkų tyrimai rodo, jog įvairūs pelėsiniai grybai, arba mikromicetai, labiau nei pastatams kenkia žmogaus sveikatai. Augdami jie išskiria nuodingas lakias medžiagas – mikotoksinus. Mikotoksinais prisotintu oru galima įkvėpti visą „puokštę“ ligų.

Pelėsių išskiriami mikotoksinai veikia nervų sistemos, smegenų ląsteles, gali sukelti alergines ligas, turi kancerogeninių savybių.

Niekas nenori aptikti pelėsių (mikroskopinių grybų, mikromicetų) savo gyvenamosios aplinkos vidinių erdvių ore. Šios taršos galima išvengti geriau susipažinus su pelėsių biologiniais savitumais, panaudojus šiuolaikinius statybos mokslo principus ir tam tinkamas medžiagas.

Pelėsių – tai grybai. Pelėsius ir jų sporas galima aptikti beveik visur. Jie – dalis mus supančios aplinkos. Pelėsių augimą sąlygoja trys faktoriai: temperatūra, maisto medžiagos ir drėgmė. Pelėsių gali augti ant įvairių medžiagų: medžio, faneros popieriaus, kartono, sienų apmušalų, tinko, sintetinių medžiagų, plastiko, silikono, sažų ir lako, odos ir kt.

Pelėsių gali augti net ant cementinių ar betoninių grindų ir sienų. Esant minimaliai drėgmei (apie 80% santykinės drėgmės) pelėsių auga net ant medžiagų, kurios nėra jų maisto šaltinis (pvz.: ant stiklo) ir paima maistą iš dulkių, kurios nusėda ant paviršių.

Idealios sąlygos pelėsiams augti susidaro tada, kai ant paviršių kondensuojasi drėgmė.

Pelėsių dauginasi sporomis. Sporos sklinda oru. Priklausomai nuo jų dydžio ir formos, jos gali pasilikti ore valandas ar kelias dienas. Maži sporų kiekiai yra nepavojingi. Tačiau jų ilgalaikis poveikis gali sukelti alergines reakcijas ir kitas sveikatos problemas, ypač tiems, kieno padidėjęs jautrumas. Kai kurie tipai pelėsių, taip vadinami toksiški pelėsių išskiria mikotoksinų nuodus. Yra žinomos tokios alerginės reakcijos: nosies užsikimšimas, čiaudėjimas, rinitas, konjunktyvitinis uždegimas, astma, galvos skausmas, karštinė ir viduriavimas. Asmenys su pažeista ar silpna imunine sistema (kūdikiai, ligoniai, vyresni žmonės ir kt.) gali susirgti rimta plaučių liga – mikoze.

Grybai dauginasi tamsoje, temperatūroje, artimoje tai, kuri dažniausiai vyrauja butuose. Dalį šių sudėtingų cheminių junginių galime pajusti ir pagal kvapą: ne veltui įėję į pelėsių apniktas patalpas jaučiame, jog oras jose specifinio kvapo, priplėkęs.

Būtent šiuo metu, būste daugėjant drėgmės ir mažėjant natūralios šviesos, grybas būste darosi pastebimas. Dažniausiai jis tarpsta vonioje, virtuvėje, ant lauko sienų. Iš pradžių tamsios dėmės išmargina tik nedidelius plotelius, vėliau, jei sąlygos palankios, kolonijos plečiasi.

Smarkiai pelėsių apniktame būste grybas įsimeta ir į drabužius, avalynę, baldus. Grybas spartina visų medžiagų irimą.

Pelėsinis grybas minta angliavandeniais, kurių yra medienoje, celiuliozės gaminiuose (tapetai), dažuose (sudedamosios dalys), naminių augalų dirvoje ir pan. Sintetinės grindų dangos, oda ir kilijai gali pasidengti kenksmingu pelėsinio grybu.

Pelėsių sporos yra visur. Jos yra mažiau pretenzingos aplinkai ir gerai dauginasi drėgmėje. Pelėsiniai grybai gali prisitaikyti visur, tiek viduje, tiek ir išorėje. Drėgnose patalpose, lyginant su normalia aplinka, sporų koncentracija padidėja tūkstantį kartų. Per didelis pelėsių sporų kiekis kenkia akims, dirgina kvėpavimo takus ir sukelia pneumoniją. Didelis pelėsių paplitimas kambariams suteikia specifinį kvapą. Tam, kad būtų išvengta sveikatos problemų ir pastato pakenkimų, būtina tinkama vandens izoliacija drėgnose patalpose.

Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centro Aplinkos sveikatos skyriaus vedėjos pavaduotoja Viktorija Buzytė sako, kad žmogaus sveikatai pavojingi ne patys grybai, o jiems augant išsiskiriantys toksinai, kurie kenkia žmogaus nervų, imuninei sistemai, smegenų ląstelėms. Jei toksinių ar pavojingų mikroorganizmų koncentracija didelė, pati artimiausia gyvenama aplinka gali tapti viena iš sunkių ligų, tokių kaip alergija, bronchinė astma, kvėpavimo takų uždegimas, priešasčių. Kai kurie toksinai gali turėti kancerogeninių savybių ir paveikti žmogaus organizmą kaip vėžys. Pelėsių sukeltomis ligomis gali susirgti visa šeima.

Pelėsis neigiamai veikia ne tik kvėpavimo takus. Su maistu jis gali pakliūti į žarnyną ir kenkti virškinimo sistemai. Žodžiu, pelėsių žmogaus gyvenamojoje aplinkoje neturėtų būti, nes jis - papildomas organizmo teršalas.

Netinkamai naudojamos medžiagos gali sukelti trumpalaikį ir ilgalaikį poveikį sveikatai. Trumpalaikis poveikis dažniausiai pasireiškia galvos skausmais, nerviniu dirglumu, akių ašarojimu, odos perštėjimu, viršutinių kvėpavimo takų dirginimu ir pan. Pakeitus aplinką ar baigus remonto darbus, paprastai šie požymiai dingsta. Kur kas pavojingesnis ilgalaikis kenksmingų apdailos medžiagų poveikis sveikatai – silpsta imuninė sistema, vystosi onkologinės ligos, galimi nervų sistemos pažeidimai. Labiausiai pažeidžiamos žmonių grupės – mažamečiai vaikai ir pagyvenę bei ligoti žmonės, kadangi jie daugiausia laiko praleidžia buityje, o jų imunitetas jautriausias.

Dažniausiai ir greičiausiai alergija pasireiškia turintiems paveldimą polinkį žmonėms. Labai skirtinga gali būti ir trukmė, per kurią pasireiškia alergija į vieną ar kitą alergeną – vieniems žmonėms tai gali trukti keletą metų, o kitiems pasireiškia staigi alerginė reakcija. Kai kuriems žmonėms kartais pasireiškia trumpos epizodinės alerginės reakcijos, kitiems organizmas stipriai ir ilgam pasidaro jautrus. Todėl alergenų gyvenamosiose patalpose būtina kiek įmanoma vengti – nenaudoti polimerinių gaminių, ypač sintetinės minkštos grindų dangos (tai dulkių – alergenų talpyklos), pasirūpinti kasdieniu drėgnu patalpų valymu, efektyvia ventiliacija. Bet koku atveju prisiminti, kad labai svarbu stiprinti organizmo imunitetą.

Viktorija Buzytė sako, kad dažniausia pelėsių atsiradimo priežastis – nepakankamai vėdinamos patalpos. Pelėsis susidaro ant sienų, prie kurių prispausti baldai, kur sunkiai praeina oras: ant sienų, lubų, aplink langus. Jeigu patalpas vėdinate kasdien ir manote, kad dėl vėdinimo problemų nėra, gali būti, kad drėgmė patenka ant sienos iš lauko pusės dėl neteisingo parapeto skardinimo, netvarkingų lietvamzdžių, dėl nesandarių siūlių ar sienos konstrukcijų defektų, nepakankamos išorinių sienų varžos.

Kad visam laikui atsikratytumėte pelėsių, reikia pašalinti jų atsiradimo priežastį – kondensacinę drėgmę. Pelėsių veisiasi dėl per didelės drėgmės patalpose. Drėgmė bute atsiranda, nes laistomos gėlės (jų namuose nerekomenduojama auginti pernelyg daug), skalbiama, džiovinama, gaminamas maistas, galiausiai – kvėpuojama. Daugelyje butų drėgmė padidėja senus medinius langus pakeitus plastikiniais, be ventiliacijos.

Pirmas žingsnis kovoje su pelėsiomis – nustatyti jų atsiradimo vietas. Charakteringi požymiai – pelėsių kvapas, ar dėmės ant sienų, lubų ar įrengimų. Pelėsių naikinimo priemonės negali sustabdyti jų augimą labai ilgam laikotarpiui. Jie anksčiau ar vėliau vis tiek atsinaujina (net pačios geriausios fungicidinės priemonės negali garantuoti, kad pelėsių nebeaugs).

Geriausia pelėsių kontrolė vyksta tada, kai galima kontroliuoti drėgmės susidarymą. Ši priemonė svarbiausias dalykas naikinant pelėsius.

Yra daug drėgmės susidarymo šaltinių, iš kurių dažniausi šie: išorinė drėgmė (stogai ir vandentiekio sistemos pratekėjimai, įlūžimai plytų sienose, vandens kondensavimasis ant vamzdinių ir metalinių konstrukcijų ir kt.) bei vidinė drėgmė (netinkamas šildymas ir vėdinimas, drėgmės kondensavimasis ant šaltų paviršių).

Šias problemas galima išspręsti sutvarkius stogus ir plyšius, suregulavus šildymą ir ventiliaciją ir tuo pačiu pašalinus idealias sąlygas pelėsiams augti.

Namų sąlygomis dažniausiai rekomenduojama pelėsių naikinimui naudoti actą. Tačiau actą dažnai neutralizuoja kalkės, kurių yra sienų ir lubų medžiagose. Be to su actu pelėsiams patenka ir maisto medžiagos. Alkoholis ir chloro produktai taip pat neduoda patenkinamų rezultatų.

Fungicidai – labai efektyvus sprendimas naikinant pelėsius. Tačiau jie turi toksiškų medžiagų, kurios gali sukelti pavojų sveikatai, jei bus naudojami patalpų viduje ilgą laiką.

Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centro specialistė pataria, patalpas vėdinti keletą kartų per dieną, ypač virtuvę, dar geriau – keletą kartų per kelias valandas. Kad nepelytų vonios sienos ir lubos, patartina nakčiai palikti praviras vonios duris, kad iš patalpos išsisklaidytų garai ir šiluma.

Kai lauko oro temperatūra žemesnė nei -10°C , geriausia vėdinti trumpai, bet nepabijoti langus atverti plačiau. Taip veiksmingiau sumažinsite santykinį patalpų oro drėgnumą.

Kovojant su pelėsiomis svarbu nekaitaloti kambario temperatūros, jei lauko temperatūra nesikeičia. Staigūs temperatūros pokyčiai patalpose padidina santykinį oro drėgnumą, o drėgmė – puiki terpė pelėsiams.